

Homoseksualiteit

DOOR G. V. F. KÖNIG TE NIJMEGEN

Homoseksualiteit omvat een dergelijke pluriformiteit aan gedragspatronen dat een zinvolle benadering daarvan pas kan plaatsvinden na een zo nauwkeurig mogelijke afbakening van dit thema.

Een belangrijk onderscheid werd reeds in de vijftiger jaren door *Van Emde Boas* ingevoerd, het onderscheid namelijk tussen perifere homoseksuelen en kernhomoseksuelen. Bij perifere homoseksualiteit gaat het vooral om gedragspatronen die in zekere mate dissoneren met de eigen geaardheid. Deze gedragingen hebben doorgaans een meer tijdelijk karakter, zij treden voornamelijk aan de dag onder invloed van uitwendige factoren zoals bepaalde situaties, verveling, sensatie, mode en experiment. Het verdere verloop van deze uiteenzetting zal hoofdzakelijk beperkt blijven tot de zogenaamde kernhomoseksualiteit, welke wij met *Sengers* (1968) als volgt zouden willen definiëren: „Homofiel is ieder (zowel man als vrouw, de jonge man of het meisje) die zich in seksuele zin overwegend of alleen tot seksegenoten aangetrokken voelt. Het doet er daarbij niet toe hoe oud deze persoon is en hoe zo iemand leeft en of we het hem kunnen aanzien. De homofiele mens wordt op seksegenoten verliefd en heeft daarom gelijk als hij meent of weet alleen van seksegenoten te kunnen houden op een dergelijke wijze als een ander van iemand van het andere geslacht houdt. Die aantrekking is er elke dag in de gewone omgang met elkaar.” Het antwoord op de vraag of iemand al dan niet uitgesproken, overwegend of enigszins homofiel is, kan dus alleen worden gegeven op basis van de subjectieve belevingsgegevens van de betreffende.

In het vervolg worden de termen homoseksualiteit en homofilie qua betekenis niet onderscheiden. De term homofilie, afkomstig van Van Santhorst (1949), wordt door sommigen gebezigd omdat hiermede de aandacht niet zo sterk op het zuiver seksuele zou zijn toegespitst, terwijl anderzijds de uitgang „-filie” meer recht zou doen aan de menselijke diepgang van de betreffende relaties. In de literatuur spreekt men echter overwegend van homoseksualiteit.

Op grond van de tot nu toe verkregen onderzoekgegevens is geen doorslaggevende objectieve karakteristiek te geven waarin de homoseksuelen zich als groep zouden onderscheiden van de heteroseksuelen, noch in testpsychologische of in karakterologische zin, noch in de socio-culturele sfeer. Homoseksuelen zijn niet neurotischer dan vergelijkbare heteroseksuelen (*Schofield*). Uit een Engels onderzoek verricht door *Westwood* bleek,

dat 87 procent van de door hem onderzochte homoseksuelen als zodanig niet voor het grote publiek herkenbaar waren. Een bespreking van wat men generaliserend als „de homoseksuelen” aanduidt, zal in eerste instantie moeten aansluiten bij de kennis welke de gemeenschap waarin zij leven, ervan heeft. Een recent attitude-onderzoek — in opdracht van de Stichting tot Bevordering Sociaal Onderzoek Minderheden — onder 1.671 meerderjarige Nederlanders (*Meilof-Oonk*) bracht onder andere het volgende aan het licht. Eén op de tien respondenten kent de term homoseksualiteit niet, terwijl slechts 62 procent van de ondervraagden in staat was een enigszins acceptabele definitie ervan te geven. Niet minder dan 70 procent van de ondervraagden achtten meer informatie in deze gewenst. Agressiviteit ten aanzien van homoseksualiteit bleek hand in hand te gaan met onbekendheid met het verschijnsel. Objectieve voorlichting lijkt meer dan ooit geïndiceerd en wel in een algemeen begrijpelijke taal. De beslotenheid van „de wereld” van de homoseksuelen, hoezeer dan ook historisch verklaarbaar (*Rogier*), is mede debet aan het voeden en de instandhouding van misverstanden omtrent aard en omvang van het verschijnsel.

Opvallend bij de resultaten van de onderzoekingen van de laatste jaren is nog steeds de enorme discrepantie tussen enerzijds de collectieve onwetendheid en het wanbegrip van de gemeenschap — inclusief de meerderheid van degenen die als adviseur in deze worden geraadpleegd — en anderzijds de omvang en de eigenlijke inhoud van het verschijnsel, zoals dat uit de onderzoekingen naar voren treedt. De presentatie van de homoseksualiteit naar buiten heeft iets van een ijsbergfenomeen, waarvan het kleinste, overigens minst representatieve deel een beeldvorming heeft doen ontstaan die onhoudbaar blijkt te zijn.

Het was *Hirschfeld* (1914) reeds volkomen duidelijk dat een verantwoorde studie over homoseksualiteit slechts mogelijk was op basis van een uitgebreid onderzoek over leven en gedrag van de homoseksuelen zelf. Zijn tijdgenoten (*Bloch*, *Krafft-Ebing*, *Näcke*, *Laupts*, *Fischer*, *Raffalovich*, *Havelock Ellis* en anderen) moesten allen hun aanvankelijke psychopathologische visie op de homoseksualiteit herzien, nadat ook zij meer kennis aangaande de betreffende personen hadden vergaard.

In de vijftig navolgende jaren daarentegen werd de instelling van hen die zich met de homoseksualiteit bezighielden, veelal zo sterk overspoeld

door emotioneel geladen ethische, religieuze, eugenetische en racistische motieven, dat van een wetenschappelijke verhandeling nauwelijks meer sprake was, terwijl de discussies over het onderwerp reeds spoedig de grens van het „zindelijke denken” hadden overschreden. Men leze bijvoorbeeld de rede van Barnhoorn gehouden op het congres van de rooms-katholieke artsenvereniging te Nijmegen (1939) over het thema homoseksualiteit. Het hernieuwde besef sinds de laatste tien jaar dat een wetenschappelijk verantwoorde visie op de homoseksualiteit slechts kan zijn gefundeerd op open, uitgebreide veldonderzoekingen onder de homoseksuelen zelf, is wellicht een van de belangrijkste aspecten van de hedendaagse benaderingswijze.

Omvang van het verschijnsel. Schattingen over het percentage zich uitsluitend homoseksueel gedragenden lopen uiteen van drie tot acht procent van het totaal van de bevolking. Uit een onderzoek naar het seksuele gedrag van mannen, dat Kinsey in 1948 publiceerde en dat representatief zou zijn voor de Verenigde Staten van Noord-Amerika, blijkt dat vier procent van de mannen zich gedurende hun gehele leven uitsluitend homoseksueel gedragen, dertien procent meer homodan hetero-, achttien procent tenminste evenzeer homo- als hetero- en totaal niet minder dan 37 procent tenminste incidenteel homoseksuele ervaringen heeft gedurende minstens drie jaar. Anderzijds heeft 50 procent van de ondervraagden nooit een homoseksuele gerichtheid aan de dag gelegd, noch psychisch noch in gedrag. Volgens velen zouden deze verhoudingen bij vrouwen ongeveer gelijk liggen. Tussen de beide uitersten van exclusieve homoseksualiteiten (vier procent) en exclusieve heteroseksualiteit (50 procent) ligt een grote tussengroep (46 procent) die in verschillende gradaties homoseksuele contacten heeft of heeft gehad. Mag dan al het aantal exclusieve homoseksuelen aanmerkelijk geringer zijn dan de zich uitsluitend heteroseksueel gedragenden, een bespreking van homoseksualiteit als een van de mogelijke vormen van het menselijke gedragspatroon is tegen deze achtergrond nauwelijks meer te zien als uitsluitend de problematiek van een minderheidsgroep.

Uit een recent onderzoek dat tengevolge van een opdracht van de Geïllustreerde Pers aan het Nationaal Instituut voor Sociaal Seksuologisch Onderzoek is gehouden (publikatie eind 1969) blijkt, dat het percentage mannelijke homoseksuelen in Nederland vijf is. Ford en Beach komen tot de conclusie dat 64 procent van de door hen onderzochte niet-westerse culturen geïnstitutionaliseerde homoseksuele gedragspatronen kent, die echter doorgaans bij dezelfde persoon worden gecombineerd met heteroseksuele gedragingen.

Factoren die de homoseksualiteit tot een probleem hebben gemaakt. „De adviezen die aan hulpzoekende homofielen worden gegeven hangen

samen met het (wellicht onuitgesproken) antwoord op de vraag of homofilie een psychische stoornis is.” (Grubben). Psychische stoornis is in deze context niet op te vatten als een louter sociaal conflict, maar als een tegennatuurlijke en verwerpelijke vorm van seksualiteit. „Deze opvatting is kennelijk gebaseerd op finalistische opvattingen van de anatomie van het geslachtsapparaat en van de fysiologie van de voortplanting, waarbij het lichaam en zijn functies gezien worden als determinerende feiten en niet als mogelijkheden tot menselijk zinvolle stellingname en handelen”.

Van Emde Boas (1951) wijst in dit verband op de uit de psychische en sociale sfeer stammende „vitale afkeer” van de heteroseksueel ten opzichte van de homoseksueel. „De subjectieve beleving van homoseksuele verlangens en interesses is echter een veel meer intrapersonaal dynamisch gegeven en ligt veel dichterbij de subjectiviteit dan de anatomie van de geslachtsorganen. Men kan er dus veel moeilijker omheen. In de synthese die een mens altijd uit veel gegevens moet maken, zal hij wat hem het meest na is ook het zwaarst moeten laten wegen” (Grubben).

Naast een te sterk op het mannelijke en het vrouwelijke lichaam geconcentreerd mensbeeld, zijn er nog andere factoren die een open benadering ten aanzien van homoseksualiteit lange tijd hebben tegengehouden. Hiervan kunnen de volgende worden genoemd.

Het taboe op de seksualiteit in het algemeen, waardoor kennis van en visie op seksualiteit een te individueel en simplistisch rigourees karakter hebben gekregen. Dit is met name voor de studie over homoseksualiteit noodlottig geworden. Wetenschappelijk onderzoek naar homoseksualiteit dateert nog van geen honderd jaar geleden. „Voordien is eeuwenlang door kerk en maatschappij elk seksueel contact tussen seksegenoten als een ernstig kwaad beschouwd en als zodanig veroordeeld” (Bailey). „Zelfs nog in de 18e eeuw zijn er in ons land doodstraffen wegens „sodomie” voltrokken, ook bij een aantal minderjarigen”. (Ovezall). Reeds op historische gronden is het begrijpelijk, dat homoseksualiteit tot de taboesfeer van velen behoort; „zolang mogelijk wordt erover gezwegen; waar het zich voordoet hoopt men dat het spoedig verdwijnen zal; het blijft moeilijk er niet louter moraliserend over te praten” (Sengers).

Het ontbreken van voldoende objectieve informatie over belevingswereld en gedrag van de homoseksuelen zelf, door een onder sociale druk ontstane reactieve afsluiting van de homoseksuelen, waardoor een te eenzijdig informatiemateriaal voorhanden kwam, met name uit de psychiatrische carthotheek. Door gebrek aan werkelijke gegevens is men op abstract niveau gaan theoretiseren, waardoor men is gekomen tot een pseudokennis, waarin de homofiel zichzelf nauwelijks meer herkent. Dit heeft aanleiding gegeven tot een reeks misvattingen en vooroordelen.

Het foutief interpreteren van bepaalde bijbelteksten en de uitermate starre houding van de kerken, ook in Nederland. Over de evolutie betreffende kerkelijke standpunten en moraal-theologische beschouwingen kan worden verwezen naar *Ridderbos, Brussaard, Gottschalk en Beemer*.

De intensieve overheidsbemoeienis met de homoseksualiteit, neergelegd in onder andere een streng justitiel beleid zoals met name in het gewraakte artikel 248 bis van het Wetboek van Strafrecht. Dit wetsartikel wordt echter thans door de meerderheid van de Kamer, blijkens de discussie naar aanleiding van de bespreking van de begroting van justitie op 21 januari 1969, afgekeurd.

De argumentaties voor de handhaving van het artikel berustten vaak op de achterhaalde verleidingstheorie. Men vergelijke de bevindingen van *Tolsma (1957)* en *Hirschfeld (1914)* op basis van gegevens van 20.000 homofielen*. In de praktijk bleek het artikel echter een aanleiding te zijn tot afpersing en chantage. Opheffing van het genoemde artikel is gewenst, niet alleen omdat het discriminatie van de homoseksuelen impliceert, maar ook omdat het in feite overbodig is, daar jeugdige personen op grond van andere wetsartikelen reeds voldoende zijn beschermd. Ten aanzien van de homoseksuelen heeft de staat — als „moral entrepreneur” (*Van Peype*) — een veel verdergaand „pedagogisch”-correctief beleid aan de dag gelegd dan ten aanzien van de heteroseksuelen, getuige de ingewikkelde motivaties van de minister van justitie voor de jongste weigering van de koninklijke goedkeuring voor het Cultureel en Ontspannings Centrum (C.O.C.) (januari 1969) dat onder de vlag van de bescherming van het huwelijk en gezin, in feite niets anders was dan een selectieve bevoogding van de gehuwde homofiel.

Een op basis van enkele in deze context vermelde factoren te zeer op de voortplanting toegespitste opvatting van de seksualiteit. Binnen de seksualiteit als primaire uiting van menselijke genegenheid kwam er pas ruimte voor de homoseksualiteit.

Op maatschappelijk vlak: een toespitsen van een man- en vrouwrol die ook in de heteroseksuele samenleving tot ongenoegen begint te leiden, met name als een te eenzijdig toekennen van de emotionaliteit aan de vrouw en van de dominantie aan de man, die activiteit, prestatie, prestige en carrière voor zich opeist, waarbij hij de vrouw als de toegewijde, meer passieve partner vele initiatieven betwist. Een te sterke polarisering heeft beiden een rol opgedrongen, waarvan men zich nu met recht afvraagt of deze de realiteit geen geweld heeft aangedaan. De discriminatie van de ongehuwde in het algemeen en van de wat meer emotionele man of van de te ondernemende

vrouw zijn hiervan onder andere het gevolg geweest.

Achter een te ongenueanceerde bescherming van het afgeschermd gezin in de huidige samenlevingsvorm steken ook niet te miskennen economisch-structurele belangen, welke iedere persoon die deze doorbreekt als een bedreiging ziet voor het systeem als geheel, zeker wanneer dit zich op grote schaal aandient. Homoseksualiteit ontleent dan ook een gedeelte van haar problematische lading aan een overtrokken heteroseksualiteit, waarbij de seksualiteit wordt ingeperkt tot de monogame relaties, dit ten koste van een erotische verarming van de contactmogelijkheden en uitdrukingsvormen daarbuiten, zich manifesterend in een remming om aan de sociale omgang een meer lichamelijke vormgeving toe te kennen.

Uit al deze factoren komt duidelijk naar voren hoe nauw de samenhang tussen de eigen problematiek van de homoseksueel verweven is met de houding en processen van de gemeenschap waarbinnen hij zichzelf probeert te zijn. Het paradoxale hierbij is dat de sociale taboes die door de homoseksuelen als een belemmering voor zelfrealisatie worden ervaren, eigenlijk dezelfde zijn als die welke de heteroseksuelen zelf willen doorbreken; wat als een barricade tussen homo- en heteroseksuelen door de gemeenschap is opgeworpen, blijkt zijn beklemmende werking naar twee kanten te hebben; alleen de samenleving als geheel heeft het pas later ontdekt. In deze zin kan men met Zeldenrust-Noordanus zeggen: er is geen (specifiek) homoseksuele problematiek.

Wat zich in het individuele vlak als homoseksuele problematiek aandient, zijn vaak de intrapersoonlijke destructieve gevolgen van de sociale taboes in de interpersoonlijke relaties. Het tegen deze ingrijpende druk van sociale taboes in te moeten leven — en dit geldt a fortiori voor de opgroeiende jongen en het opgroeiende meisje — geeft dan ook niet zelden moeilijkheden met het accepteren van de eigen persoonlijke gegevenheid, in casu het homoseksueel zijn.

Adviezen en de noodzaak van zelfaanvaarding. Bij de „zielzorg” op dit terrein is in eerste instantie vaak meer sprake van een orthopedagogische aanpak (*Sengers*). De eerste aanpak kan veel, maar ook weinig tijd kosten. De lengte van deze weg is evenredig met de sterkte van het aanwezige verzet bij de homofiel zelf of bij het gezin waartoe hij of zij behoort en met de moeite welke de adviseur heeft om uit datgene wat hem door de homofiel als persoonlijke belevingsgegevens wordt voorgelegd, het meest authentieke te selecteren. Anders gezegd, waarop het vooral aankomt is een deskundige analyse van het gepresenteerde onbehagen in relatie tot de aanwezige seksuele mogelijkheden van de persoon in kwestie.

Binnen het kader van de onderkenning van de authenticiteit van de homoseksuele belevingswereld en het doorbreken van de sociale taboes en

* Meer recent: het onderzoek van Kinsey (1956) onder 1 500 mannen die wegens een zedendelict waren veroordeeld.

vooroordelen, is het belang van de zelfaanvaarding als voornaamste richtlijn voor de homofiel naar voren gekomen. Niet alleen in de praktische benadering, maar ook in het wetenschappelijke vlak van onderzoekingen en publikaties is daardoor de aandacht voor de ontstaanstheorieën van de homofilie verslapt. Voor een uiteenzetting van deze ontstaanstheorieën kan worden verwezen naar *Van Emde Boas* (1964; 1965), *Trimbos* (1967) en *Tolsma*. Dat de aandacht hiervoor is geluwd, heeft verschillende oorzaken.

Ten eerste. De controversiële resultaten van de publikaties over de mogelijke ontstaanswijze(n).

Ten tweede. Het toenemende besef dat het operationele belang van het inzicht in de mogelijke ontstaanswijze van iemands homoseksuele gerichtheid miniem is; het mag dan voor de speculatieve psychiatrie van belang zijn meer opheldering hierin te verkrijgen, voor een praktische benadering van de homoseksualiteit valt daarmee niet veel te beginnen. Dat de ontwikkeling van iemands seksuele gerichtheid een resultante is van vroege inter- en intrapersoonlijke psychodynamismen die zich afspelen op een vlak dat voornamelijk het studiedomein is van de psychiatrie, is een zaak die evenzeer de heteroseksualiteit als de homoseksualiteit aangaat. De selectieve aandacht voor de studie van het laatste berust dan ook op een onmiddellijke evaluatie, in casu een depreciatie van het verschijnsel op zichzelf.

Ten derde. Het steeds meer wegvallen van de noodzaak, casu quo wenselijkheid van preventie en therapie — in de zin van een ombuiging van de seksuele gerichtheid — van de homoseksualiteit binnen de samenleving.

De vraag naar de oorzaak is reeds vroeg gesteld. Aanvankelijk zocht men het in enkelvoudige factoren, bijvoorbeeld het verleid zijn tot een homoseksueel contact tijdens of kort na de puberteit. Door de onderzoekingen van met name de psychoanalytici is het echter waarschijnlijk geworden dat deze gerichtheid overwegend door milieu-invloeden tijdens de eerste levensjaren wordt bepaald, waarbij in individueel verschillende mate ook aangeboren factoren een rol spelen (*Bieber en medewerkers*). Deze milieufactoren hebben met seksualiteit in engere zin nauwelijks iets te maken, zij bestaan vooral uit bepaalde bijzonderheden in de ouder(s)-kind-relatie. Praktisch gesproken zou dit betekenen dat deze gerichtheid reeds voorhanden is in de eerste klas van de lagere school, alhoewel uiteraard nog niet in de vorm waarin deze zich in de puberteit manifesteert (*Sengers*, 1968).

Wat echter als „verklaringsmogelijkheid” voor het ontstaan van een homoseksuele gerichtheid naar voren wordt gebracht, geldt met precies dezelfde bewoordingen voor de heteroseksuelen.

Primaire preventie van de homoseksuele gerichtheid — zo deze al zou zijn gewenst — zou in de kleutertijd moeten gebeuren. Dit lijkt haast

onmogelijk aangezien de aard van de seksuele gerichtheid pas in de puberteit tot de belevingswereld doordringt, een periode waarvan zonder meer moet worden gezegd dat het met de tot nu toe ontworpen methodieken dan te laat is om een seksuele gerichtheid te kunnen ombuigen. „Heeft het psychiatrische, psycho-analytische en psychologische onderzoek vooral bijgedragen tot een genuanceerder inzicht in wat homofilie is, hoe het zou kunnen zijn ontstaan en welke gevolgen het dikwijls met zich meebrengt, de sociale psychologie heeft bijdragen geleverd die van belang zijn bij het herkennen van de problemen rondom die aanvaarding” (*Schofield en Lewin*).

De wetenschappelijke onderzoekingen van de laatste jaren op het terrein van de homoseksualiteit spelen zich dan ook voornamelijk af in een geheel andere sector, zij verschuiven van de psychiatrie en psychologie naar het domein van de sociaal-psychologen, sociologen, instituten voor opiniepeiling en op ministerieel niveau naar het ministerie van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk; verder worden zij binnen of vanuit de organisaties van homoseksuelen uitgevoerd.

Aspecten van de zelfaanvaarding. De zwaarste argumentaties voor de levensnoodzaak van de zelfaanvaarding voor de individuele homofiel liggen in het fenomenologische vlak. Dit betekent voor de persoon in kwestie dat het alleszins aannemelijk is geworden dat een aanvaarding van diens homoseksuele gerichtheid grotere waarborgen biedt voor een zo harmonieus mogelijke persoonsontplooiing (*Sengers*). Wat betreft de samenwerking met de omgeving waarin de homofiel leeft, het is gebleken dat een merkwaardige omslag in de waardering omtrent een bepaald individu kan optreden vanaf het moment dat men de weet krijgt van diens bijzonderheid, in casu zijn homofiel-zijn (*Kitsuse*).

In de ontwikkeling van de bewustwording van zijn seksuele gerichtheid, welke de mens doormaakt in zijn puberteit gewaarwordt, zijn bij de homofiel twee ingrijpende crisissituaties te onderscheiden (*Sanders*).

Ten eerste ontstaat de situatie waarin de betrokkenen ontdekken in gevoelsmatig opzicht anders te zijn dan anderen, zonder dat zij nog in staat zijn een naam aan dit anders zijn te geven. De ontdekking anders dan anderen te zijn komt tot stand door de tegenstelling welke de betrokkenen ervaren tussen wat zij zelf voelen en wat zij „weten” dat zij zouden moeten voelen, wanneer zij aan het verwachtingspatroon dat hun omgeving voor sociaal wenselijk houdt, zouden moeten voldoen. In hun belevingswereld manifesteert zich dit in:

een zich direct gevoelsmatig betrokken weten op mensen van de eigen sekse;

een plotseling optredende verliefdheid op iemand van de eigen sekse;

seksuele fantasieën en seksuele dromen over iemand van de eigen sekse;

een zich gevoelsmatig geforceerd voelen in een intieme relatie met iemand van de andere sekse.

Sengers noemt dit de fase van het zichzelf als zodanig aantreffen. De verwerking van deze ervaring anders dan anderen te zijn kan uiteenlopen van een innerlijk volkomen accepteren van deze gevoelens, tot een besef dat deze gevoelens in het dagelijkse leven niet zijn te integreren — de gevoelens worden als problematisch ervaren: onvolledige aanvaarding — tot zelfs een innerlijke ontkenning van die gevoelens als niet bij de eigen persoon passend — niet-aanvaarding — zich vaak manifesterend in een opvallende behoefte zich als heteroseksueel te presenteren in breedspakige verhalen over affaires en relaties met diverse vrouwen. „Vaak hoopt de persoon in kwestie dat „het” over zal gaan, een hoop waar de jongere soms jarenlang op kan teren, tot hij meestal omstreeks zijn twintigste (maar het kan ook eerder of veel later) begint in te zien dat er helemaal niets verandert, het verlangen integendeel steeds sterker wordt” (*Sengers*).

In deze eerste periode van het ontdekken van het gevoelsmatig „anders” te zijn, is opvallend: het gevoel alleen te staan, hetgeen resulteert in een onzekerheid. Dit wordt versterkt door een gebrek aan communicatiemogelijkheden met de omgeving, die — ingeperkt door eng religieuze of conventionele taboes en normen — als hiertoe niet in staat wordt ervaren. In een levensperiode waarin een gesprek uiterst vruchtbaar had kunnen zijn (met name met ouders en naaste omgeving) vallen zij terug op zichzelf. Bij het zoeken naar en het experimenteren met belevingsmogelijkheden, tasten zij in zekere zin in het duister door het ontbreken van voorbeelden en een aanwezige toeverlaat. Naarmate men zich dan in het seksuele verkeer meer confirmeert aan het verwachtingspatroon dat de naaste omgeving stelt, worden de meest persoonlijke vitale gevoelens als des te tegenstrijdiger beleefd.

Een tweede crisissituatie kan zich voordoen op het moment waarop men ontdekt dat op die eigen gevoelens en verlangens het woord homoseksualiteit van toepassing is. Het is het moment van zichzelf herkennen, op grond van informatie van buitenaf. Dit besef kan plotseling of geleidelijk aan doordringen en resulteren in een gevoel van opluchting, zich bevrijd voelen, het niets bijzonders vinden (volledige aanvaarding), alsook in het eindelijk weten waaraan men toe is, maar zich toch gedekt willen houden (onvolledige aanvaarding), respectievelijk in het gevoel niet meer eronderuit te kunnen en een zich aan de heidenen overgeleverd-voelen (niet-aanvaarding). In de periode die volgt op de constatering van zijn homoseksualiteit is, zoals *Sanders* zegt, de mate van soepele communicatie met de omgeving een graadmeter voor de mate van zelfaanvaarding.

Deze zelf-herkenning zal tenslotte kunnen uitmonden in een zelf-erkenning: de jongere erkent zichzelf en eventueel ook anderen dat hij homofiel is. Essentieel hierbij is de houding, casu quo druk van de onmiddellijke omgeving (ouders, vrienden, school, arts). Verzet vanuit de omgeving kan de ontwikkeling naar zelferkenning afremmen of zelfs blokkeren, hetgeen zich bij de homoseksueel zelf kan uiten in een twijfel homoseksueel te zijn of zelfs een zelfontkenning. De levensvorm die betrokkene dan kiest, houdt het aspect van een dubbelleven, dat in uiterste consequentie niets anders is dan een consolidatie van het isolement, zij het op iets grotere schaal.

Jeugd en homoseksualiteit. Hoewel het voorafgaande reeds voor een groot gedeelte op de jeugd betrekking heeft, wordt toch nog enige extra aandacht besteed aan de jeugdige homofiel. Wij zijn het met *Sengers* eens wanneer hij zegt: „Ik meen dat het zwaartepunt van het praktische denken over homofilie gelegd moet gaan worden op de minderjarigen, al was het maar vanwege de vraag hoe voorkómen kan worden dat ze de krampachtige levenswijze gaan voeren die we kennen van hen die op volwassen leeftijd om raad komen”.

Omdat zij geen voorbeelden zien van de levensvormen waarin zij aan hun verliefdheids- en liefdesverlangens vorm kunnen geven, terwijl zij anderzijds een gevoel van onmacht hebben niet te kunnen beantwoorden aan maatschappelijk geïnstitutionaliseerde verwachtingspatronen, kan dit voor de homofiele jongere een onnodige toespitsing van een puberteitscrisis tengevolge hebben. Voor een harmonieuze ontwikkeling van zelfgevoel en persoonlijkheidsstructuur kan dit een ernstige rem betekenen. In feite kan dit een gebrek aan aspiraties, moeilijkheden op school of in het werk en neerslachtigheid tot een onaangepast gedrag toe veroorzaken.

Het blijkt dan ook van het hoogste belang dat deze periode van het klem zitten in het spanningsveld tussen enerzijds de negatieve aspecten van het diepst begeerde alternatief en anderzijds de positieve aspecten van het als onbereikbaar ervaren alternatief, door een beslissing wordt doorbroken, zodat een nieuwe periode kan beginnen, waarin het evenwicht naar een van de kanten gaat doorslaan en de belevingswereld meer het aspect gaat krijgen van het zoeken naar een vormgeving voor de eigen gerichtheid. (*De Koning* en *Blom-Van Rens*).

Voor de jeugdige homofiel betekent dit in concreto dat hij het meest is gediend met voldoende informatie, de mogelijkheid voor gesprekken en contacten met gevoelsgenoten (oprichten van homofiele jongeren-sociëteiten) waardoor een betere kans wordt geschapen om hun seksuele gerichtheid te ontdekken — in de puberteit kan niemand meer homoseksueel worden, hij kan hoogstens ontdekken dat hij het is — waarbij het hebben van seksuele contacten zowel in hetero- als in homo-

seksuele zin een positieve waarde blijkt te hebben als bron voor informatie omtrent eigen gevoelens. Het is gebleken dat men gemakkelijker tot zelferkenning komt, naarmate men meer de kans heeft aangegrepen met zijn eigen vitale gevoelens te willen experimenteren. Achter de terughoudendheid om de jeugd hierin bij te staan, gaat veelal de gedachte schuil dat iemand die zijn vermeende homoseksualiteit nog niet heeft erkend of in zijn gedragingen heeft getoetst, dichter bij de mogelijkheid staat om door middel van enigerlei behandeling tot de heteroseksuele richting te worden omgebogen. Niets schijnt minder waar. Zelferkenning lijkt in alle gevallen te verkiezen te zijn, zegt *Sengers*. Ook de gedachte dat het mogelijk slechts tijdelijk is, kan geen reden zijn om zich te verzetten. Gebleken is dat het aanvaarden ervan nooit ten nadele is van wat te zijner tijd zal blijken.

Huwelijk en homoseksualiteit. Een klein aantal van de homofielen is gehuwd. *Kinsey* spreekt van één op zes; in Nederland ligt dit aantal lager. Het percentage zal waarschijnlijk steeds verder dalen op grond van de nieuwe inzichten. Het maakt bij de gehuwde een groot verschil of hij of zij reeds voor het aangaan van het huwelijk zich van zijn homoseksuele geaardheid bewust was.

Wanneer iemand pas in zijn/haar huwelijk zich een homofiele gerichtheid gewaarwordt, kan dit zeer vaak een ernstige crisis inleiden, waarbij in de meeste gevallen een consultatie van een bureau voor huwelijksmoeilijkheden casu quo een psychiater is geïndiceerd. Is men zich voor het huwelijk reeds bewust van zijn homoseksuele gerichtheid, dan speelt het bij het verdere verloop een rol of de partner hiervan in voldoende mate op de hoogte was bij het aangaan van het huwelijk. De motieven voor een homofiel om te huwen, kunnen van velerlei aard zijn. Tot voor kort werd het huwelijk nog vaak als een therapie geadviseerd. Wie echter het huwelijk inging om van homofiele interessen af te komen, kwam steeds bedrogen uit.

Ook is men soms in een huwelijk gevlucht als dekmantel om zich vrijer binnen de homofiele kringen te kunnen bewegen. „Het maakt een groot verschil of iemand getrouwd is, omdat hij geen andere weg meer zag, dan wel omdat het een verlangen was dat volgde op het aanvaard hebben van de homofiele gerichtheid. De eersten lichten hun partner bijna nooit in, de tweede meestal wel”. (*Sengers*). Het mag echter niet uit het oog worden verloren, zo vervolgt de auteur, dat het huwelijk van een homofiel intrinsiek te kort schiet. Beide partners doen elkander immers onbedoeld te kort; zij kunnen elkander niet geven waaraan zij werkelijk behoefte hebben. Dit betekent niet dat elk huwelijk waarbij een der partners homofiel is, zonder meer zal mislukken, maar wel dat meer risico's bestaan, dan wanneer men ook in seksuele zin elkan- der kan completeren. Daarom moet iedere homofiel die om raad komt of zijn/haar voorgeno- men huwelijk wel verantwoord is, in die periode wor-

den afgeraden te trouwen, terwijl dan als alternatief de hulp bij een verdergaande aanvaarding moet worden geboden. (*Sengers*).

De ongehuwde homofielen van middelbare leeftijd. Binnen de categorie huwbare mannen tussen 35 en 45 jaar is volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (C.B.S.) circa negen procent ongehuwd (eind 1967). Stellen wij daarnaast dat volgen een recent onderzoek van het Nederlands Instituut voor Sociaal Seksuologisch Onderzoek (N.I.S.S.O.) ook in Nederland het percentage homoseksuelen op ongeveer vijf ligt (voor de overgrote meerderheid ongehuwd), een percentage dat over de verschillende landen en culturen vrij constant is en dat over de diverse leeftijdscategorieën gelijkelijk moet zijn verdeeld, dan komt men tot de globale benadering dat bij een ongehuwde van middelbare leeftijd een kans van fifty-fifty bestaat dat hij of zij homofiel is. Dit betekent in feite dat wanneer een ongehuwde van 35 jaar of ouder bijvoorbeeld met moeite te duiden psychosomatische klachten bij de huisarts op het spreekuur komt, bij laatstgenoemde de mogelijke overweging dient op te komen dat er misschien sprake kan zijn van een eventuele homoseksuele problematiek. Wanneer dit niet gebeurt, loopt hij de kans de zaak met pillen of poeders af te doen, terwijl hij op menselijk vlak wellicht veel meer kon bereiken.

Homofiele organisaties. Ten behoeve van de homofielen zijn in den lande tal van organisaties in het leven geroepen met onderafdelingen, zoals de Nederlandse Vereniging van Homofielen (C.O.C.), jongeren sociëteiten, consultatiebureaus, gesprekcentra, hulpadressen, studiedagen, congressen en sinds verleden jaar in alle universitaire steden studentenwerkgroepen, die zijn verenigd in de Federatie van Studenten Werkgroepen Homoseksualiteit.

Binnen deze organisaties groeit echter, met name in de jongere gelederen, het protest tegen de geslotenheid, die als een belemmering voor de integratie wordt ervaren. Het isolement waarin men op basis van een seksuele gerichtheid wordt apart gezet (zelfs in ruimtelijke zin), wordt thans gezien als de vrucht van een slechts repressieve tolerantie, het is een nieuwe beperking van de zelfverwerkelijking geworden.

Men kan pas volledig zichzelf zijn, wanneer men tegenover zijn omgeving niet meer hoeft te doen alsof men niet zo is of zolang de omgeving de beperking stelt aan de manifestatie van zijn meest persoonlijke specificiteit binnen het samenlevingsverband.

Al zal er dan voorlopig nog een bestaansgrond blijven voor homofiele gelegenheden als ontmoetingsplaats of gesprekmilieu, deze zullen pas bevredigend kunnen functioneren wanneer zij toegankelijk worden voor iedere welwillende bezoeker of beter, wanneer zij eigenlijk volledig overbodig zullen zijn geworden.

Pas dan is het klimaat geschapen waar ook de

homofiel zijn energie niet meer behoeft te besteden aan het weerstand bieden tegen het verzet vanuit de omgeving en aan het consolideren van het voortdurend bedreigde zelfvertrouwen, maar aan het ontwerp van een eigen levenspatroon.

Samenvattend kan worden gezegd dat adviezen aan homoseksuelen, in grote lijn weergegeven, zich zullen moeten afspelen in een sfeer welke de persoon in kwestie de beste kansen geeft zichzelf te leren kennen in zijn geaardheid. Het meest verkieslijke perspectief in geval iemand homoseksueel zou blijken te zijn, bestaat daarin hem zoveel mogelijk in harmonie met zichzelf, in casu met zijn eigen gevoelsleven te brengen (dat wil zeggen tot volledige zelfaanvaarding) om van daaruit een eventueel conflictueus bestaan met zijn omgeving te corrigeren. Dit is niet alleen het resultaat van het spaak lopen van elke mogelijke therapie die zich een ombuiging van de seksuele gerichtheid ten doel stelt, maar dit is vooral gebaseerd op de positieve gevolgen die het blijkt te hebben voor de gehele psychische gezondheidstoestand van de persoon in kwestie, wat zoveel betekent als zichzelf te kunnen zijn, in casu homoseksueel. Dit tegen de achtergrond van het feit dat alle religieuze, maatschappelijke, culturele en ethische bezwaren uiteindelijk niet elementair genoeg blijken te zijn om zich tegen de homoseksualiteit op te stellen.

Voor de jeugd is een zo vroeg mogelijke onderkenning van de kleur van haar aspiraties van groot belang, zowel voor haarzelf als voor haar naaste omgeving. Bij een tijdige adequate bejegening van de homoseksualiteit op grote schaal, kan het hoofddaccent van de gehele bemoeienis ermee zich verplaatsen van het terrein van de psychiatrie (degenen die niet ertegen bleken te zijn opgewassen om tegen de druk van de meerderheid in te groeien), casu quo (sociale) geneeskunde en maatschappelijk werk via de orthopedagogiek naar de sociologie, eventueel de sociale psychologie. Uitgebreide informatie is gewenst, met name van de resultaten van wetenschappelijke onderzoeken zoals deze de laatste drie jaar zijn gehouden en die steeds meer zullen moeten gaan berusten op een analyse en evaluatie van de gegevens uit de belevingswereld van de homofielen zelf.

Openheid is hier een dwingende vereiste en wel van beide kanten. Alleen een grotere bereidheid van de zijde van de homofielen om voor hun interessen uit te komen, kan het antwoord leveren op de vragen van degenen die bereid zijn niet langer in onwetendheid aan hen voorbij te gaan of zich uit wanbegrip agressief tegenover hen op te stellen. Wellicht zal de meerderheid zich dan meer daarin terugkijken, dan men voor mogelijk hield.

Bailey, D. S. *Homosexuality and the Western Christian tradition*, Longmans, Green and Co., London/New York, 1955.

Beemer, Th. C. J. (1967) *T. Theologie* 7, 159-175.

Beemer, Th. C. J. (1969) *Katholiek Artsenblad* 48, 124.

Bieber, I., Dean, H. J., Dince P. R. a.o. *Homosexuality - A psychoanalytic study of male homosexuals*, Basic Books

Inc., New York, 1962.

Brussaard, A. J. R. *Bijbel en homoseksualiteit*. In: *Pastorale Zorg voor Homofielen*, Het Spectrum, Utrecht, 1968.

Emde Boas, C. van. *De sociogenese van de vitale afkeer tegen homoseksualiteit*. In: *Shakespeare's Sonnetten en hun verband met de travesti-double Spelen*, Diss. Wereld Bibliotheek, Amsterdam, 1951; Polak & van Genep, Amsterdam, 1966.

Emde Boas, C. van. *Overzicht Ontstaanstheorieën Homoseksualiteit*. Codex Medicus, Agon Elsevier, Amsterdam-Brussel.

Emde Boas, C. van, e.a. *Homoseksualiteit*. Publikatie Nederlands Gesprekscentrum, Kampen - Utrecht, 1965.

Ford, C. S. en Beach, F. A. *Patterns of sexual behavior*, Harper & Brothers, New York, 1951.

Gottschalk, J. B. F. (1967) *T. Theologie* 7, 151-159.

Gottschalk, J. B. F. *Het pastorale gesprek met de homofiel*. In: *Pastorale Zorg voor Homofielen*, Het Spectrum, Utrecht, 1968.

Grubben, J. *Homoseksualiteit: een psychische stoornis?* In: *Pastorale Zorg voor Homofielen*, Het Spectrum, Utrecht, 1968.

Grubben, J. *Maandbl. geest. Volksgezondheid* (1968) 23, 281-285.

Hirschfeld, M. *Der urnische Mensch*, M. Spohr, Leipzig, 1903. Nederl. vert. A. Aletrino. *Oorzaken en wezen van het Uranisme*, Tierie, Amsterdam, 1904.

Hirschfeld, M. *Die Homosexualität des Mannes und des Weibes*, Louis Marcus Verlagsbuchhandlung, Berlijn, 1914.

Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B., Martin, C. E. a.o. *Sexual Behavior in the Human Male*, Saunders Company, Philadelphia and London, 1948.

Kinsey, A. C., Gebhard, P. H., Cagnon, J. H., Pomeroy, W. B., Christenson, C. V. a.o. *Sex Offenders - An analysis of types*, Harper & Brothers, New York, 1965.

Kitsuse, J. I. (1962). *Social Problems* 9, 247-256.

Koning, P. P. J. de en Th. A. H. M. Blom-van Rens. *Een kwalitatieve analyse van de keuze van een homoseksueel gedragspatroon door een aantal minderjarige jongens*, Inst. Soc. Psych., Groningen, 1969.

Lewin, K. *Resolving Social Conflicts*, Harper & Brothers, New York, 1948.

Meilof-Oonk, S. *Meningen over Homoseksualiteit*. Een onderzoek naar beeldvorming en attitudes bij de meerderjarige Nederlandse bevolking, Stg. tot Bevordering Sociaal Onderzoek Minderheden, Amsterdam, 1969.

Ovezall, J. J. (1955). *Ned. T. Psychol.* 10, 305-349.

Peype, D. C. J. van. (1969). *Maandbl. geest. Volksgezondh.* 24, 236-244.

Ridderbos, S. J. *Bijbel en Homoseksualiteit*. In: *De Homosexuele Naaste*, Bosch & Keuning N.V., Baarn, 1961.

Ridderbos, S. J. (1967). *Geloof en Wetenschap* 65, 119-136.

Rogier, J. (1966). *T. Dialoog* 2, 173-209.

Sanders, G. J. E. M. (1968). *Maandbl. geest. Volksgezondh.* 23, 286-290.

Schofield, M. *Sociological aspects of homosexuality*, Longmans, Green and Co., London/New York, 1965.

Sengers, W. J. (1966). *Maandbl. geest. Volksgezondh.* 21, 135-143.

Sengers, W. J. (1967). *T. Dialoog* 3, 171.

Sengers, W. J. (1967). *Maandbl. geest. Volksgezondh.* 22, 224-240.

Sengers, W. J. (1968). *Ned. T. Geneesk.* 111, 350-354.

Sengers, W. J. (1968). *Maandbl. geest. Volksgezondh.* 23, 7/8, 260-277.

Sengers, W. J. *De homofiel in het gezin*. In: *Pastorale zorg voor Homofielen*, Het Spectrum, Utrecht, 1968.

Tolsma, F. J. *Homoseksualiteit en Homoërotiek*, tweede druk, Bakker & Daamen, Den Haag, 1963.

Trimbos, C. J. B. J. *Gehuwd en ongehuwd*, Elfde druk, Paul Brand, Hilversum, 1967.

Trimbos, C. J. B. J. *Homoseksualiteit: een inleidende beschouwing*. In: *Pastorale Zorg voor Homofielen*, Het Spectrum, Utrecht, 1968.

Westwood, G. A. *Minority*, Longmans, Green and Co., London, 1960.